

Η διαγενεακή μεταβίβαση της αποστέρησης ανάμεσα σε τρεις γενεές: Το παράδειγμα των Καλαβρύτων

Φιλίππακοπούλου Θεώνη Π.

MSc, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

theoni2016@hotmail.com

Περίληψη

Η διαγενεακή μεταβίβαση της ελλειμματικότητας και της αποστέρησης συνιστά φαινόμενο πλέον διαχρονικό, καθώς και επίκαιρο σε παγκόσμια κλίμακα. Φαινόμενο που χαρακτηρίζεται από πολυσυνθετότητα και πολυπλοκότητα, αν αναλογιστεί κανείς τον ιστό που δημιουργούν γύρω από αυτό οι έννοιες που το συνθέτουν. Η διαγενεακή μεταβίβαση της ελλειμματικότητας ερμηνεύεται και αναλύεται ως ένας φαύλος κύκλος με έννοιες που κατέχουν μεταξύ τους σχέσεις αλληλοεπιρροής και αλληλοσυσχέτισης, όπου μεταξύ άλλων, συγκαταλέγονται και δύο βασικοί αιτιώδεις μηχανισμοί της μεταβίβασης της αποστέρησης, που αποτελούν οι θεσμοί της οικογένειας και της εκπαίδευσης. Αν ο πρώτος ορίζεται υπεύθυνος για την διαγενεακή μεταβίβαση ενός συγκεκριμένου οικονομικού και πολιτισμικού κεφαλαίου στα άτομα, που τα συνοδεύει ήδη από την εισαγωγή τους στη δομή της οικογένειας, τότε ο δεύτερος είναι εκείνος που θα δράσει αναπαραγωγικά στα διαγενεακώς κερτημένα, όντας προσαρμοσμένος στην ανώτερη κοινωνικά κουλτούρα. Ένα φαινόμενο όπως αυτό που περιγράφηκε, για να εκτιμηθεί ερευνητικά, αξιοποιείται συχνά ο δείκτης της διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας με επιμέρους βασικούς άξονες, την εκπαιδευτική και επαγγελματική κινητικότητα. Υπό αυτή τη βάση, εφαρμόστηκε ένα μοντέλο διερεύνησης της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας σε εξήντα πέντε άτομα και τις οικογένειες τους που κατοικούν στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων, ώστε να διαπιστωθεί εν τέλει η ύπαρξη ή μη του υπό μελέτη φαινομένου.

Λέξεις κλειδιά: διαγενεακή μεταβίβαση ελλειμματικότητας, οικονομικό κεφάλαιο, πολιτισμικό κεφάλαιο, διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα, επάγγελμα, εκπαίδευση.

The intergenerational transmission of deprivation between three generations: The example of Kalavryta

Filippakopoulou Theoni P.

MSc, Teacher of Primary Education

theoni2016@hotmail.com

Summary

The intergenerational transference of deprivation and deficiency is an intertemporal as well as modern phenomenon that takes place on a global scale. This phenomenon is characterized by complexity considering the network created around it by the concepts that compose it in the first place. In other words, intergenerational transference of deprivation is interpreted and analyzed as a vicious circle with concepts that possess interrelationships and interdependence, including, among others, two key causative mechanisms of deprivation transfer which are family and education institutions. If the first one is considered responsible for the intergenerational transfer of a particular economic and cultural capital to people, who already accompany them from their introduction into the family structure, then the second one, is the one who will act reproductively in the intergenerational acquis, but adapted to the higher social culture. When it comes to researching a phenomenon like the one described above, it is common to utilize the indicator of intergenerational social mobility, along the educational and occupational mobility axes. According to the above, it was attempted to investigate the phenomenon of the intergenerational transmission of the deficit in sixty-five families living in the wider region of Kalavryta, in order to finally establish the existence or not of the phenomenon under study.

Keywords: intergenerational transmission of deprivation, economic capital, cultural capital, intergenerational social mobility, occupation, education.

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη θα μπορούσε ιδανικά να προσδιάζει στην κατηγορία των ταξικών αναλύσεων, καθώς επιχειρεί την διερεύνηση της διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας σε εύρος τριών γενεών, διερευνώντας τους δείκτες της εκπαιδευτικής και της επαγγελματικής κινητικότητας.

Η ύπαρξη των κοινωνικών ανισοτήτων σε όλες τις κοινωνίες, καθώς και η κοινωνική ιεράρχιση των ατόμων μέσα σε αυτές, που απορρέουν στην κοινωνική στρωμάτωση του πληθυσμού που τις απαρτίζει, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προκαλούν τον ερευνητή να εξετάσει έννοιες όπως αυτή της κοινωνικής τάξης, να σκιαγραφήσει ορισμένα χαρακτηριστικά τους και να αναλύσει όσο το δυνατόν περισσότερο τα κοινωνικά προφίλ τους. Παρόλο που ένα τέτοιο εγχείρημα θα διευκόλυνε πολύ αναλύσεις σαν την παρούσα, αν προϋπήρχε, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό, και πόσο μάλλον στην Ελλάδα, αν και η εγχώρια βιβλιογραφία έχει χαρακτηριστεί πλούσια για το θέμα (Πυργιωτάκης, 1986· Τζάνη, 1983).

Επιχειρείται ωστόσο, με γνώμονα κάποια περισσότερο σταθερά στοιχεία του πολιτιστικού επιπέδου κάθε οικογένειας, να προσδιοριστούν μερικά κριτήρια τα οποία συντελούν στη διάκριση μεταξύ των κοινωνικών τάξεων. Τέτοια είναι το οικονομικό κεφάλαιο μιας οικογένειας που διερευνάται από το ασκούμενο επάγγελμα των γονέων και ιδιαίτερα του πατέρα, η κοινωνική θέση που εξασφαλίζει το επάγγελμα του, καθώς επίσης και το μορφωτικό του επίπεδο, που διαμορφώνει εν συνεχεία το πολιτισμικό κεφάλαιο της εκάστοτε οικογένειας. Έπειτα, λαμβάνονται υπόψη ως επακόλουθα του πολιτισμικού και οικονομικού κεφαλαίου, οι οικολογικές συνθήκες που διαβιώνει μια οικογένεια, όπως ο τόπος διαμονής και η ποιότητα της κατοικίας (Τσάκαλης, 2006· Σιάνου-Κύργιου, 2005· Ηλιού, 1984· Τζάνη, 1983).

Σύμφωνα με τα παραπάνω λοιπόν, οι εγχώριες έρευνες έχουν καταλήξει στο γεγονός ότι το κοινωνικό πορτραίτο μιας οικογένειας κατώτερου, μεσαίου ή ανώτερου κοινωνικού επιπέδου,

παρουσιάζεται, σύμφωνα με την σκιαγράφιση του Πυργιωτάκη (1986), πολύ διαφορετικό ως προς τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν. Ακριβώς σε αυτές τις διαφορές έγκειται η αποστέρηση που βιώνει το άτομο από το πρωταρχικό στάδιο της ζωής του, εντός δηλαδή της οικογενειακής σφαίρας, επεκτείνονται σε πολλαπλά επίπεδα και διαιωνίζονται ανά τις γενεές.

Τί νοείται ως αποστέρηση όμως και ιδίως αποστέρηση διαγενεακά μεταβιβαζόμενη; Ως διαγενεακή μεταβίβαση της αποστέρησης λοιπόν, ορίζεται η μεταβίβαση ελλειμμάτων σε πόρους που διαχέονται σε οικονομικό, πολιτισμικό και κοινωνικό επίπεδο, από τη μία γενιά στην άλλη, και μπορεί να λάβει ιδιωτικό αλλά και δημόσιο χαρακτήρα ενώ, καθίσταται διαγενεακή, όταν δύο ή περισσότερες γενεές υποπίπτουν σε μορφές αποστέρησης (Bird, 2007).

Στην παρούσα μελέτη λοιπόν, θα επιχειρηθεί η εφαρμογή ενός πιλοτικού μοντέλου διερεύνησης της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας και της αποστέρησης σε εξηντα-πέντε περιπτώσεις, ώστε να διαπιστωθεί αν σε σύγχρονες κοινωνίες και σε κοινωνίες λιγότερο αστικές, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, είναι δυνατόν να κάνει κανείς λόγο για ανοδική διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα και ισότητα ευκαιριών.

Διευκρινίσεις

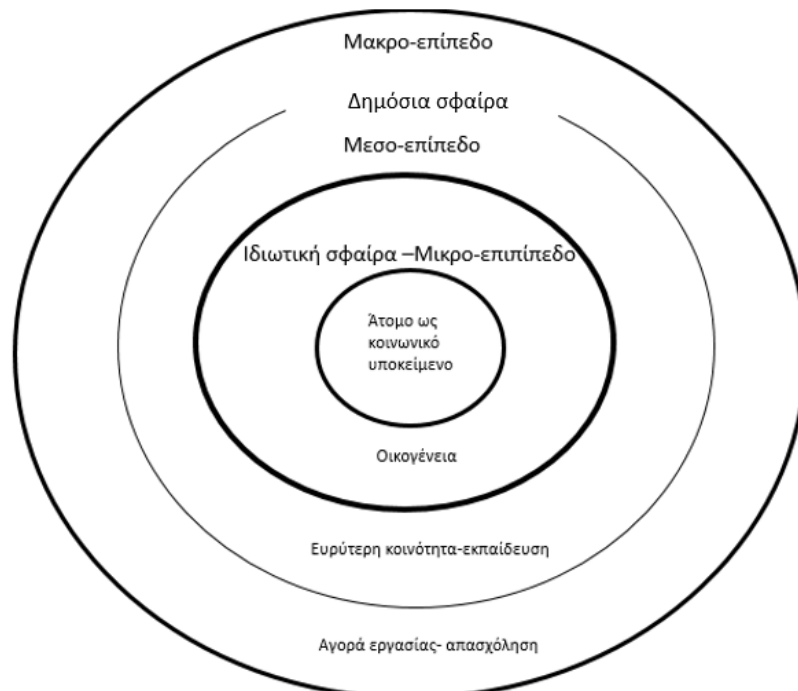
Να αποσαφηνιστεί εκ των προτέρων ότι πρόκειται για μία έρευνα που συνιστά μελέτη περίπτωσης και δεν έχει σκοπό τα ευρήματά της να γενικευτούν και να αξιοποιηθούν στον ερευνητικό πληθυσμό, παρά μόνο στον πληθυσμό στόχο, όπως είθισται άλλωστε στις μελέτες περίπτωσης. Αντιθέτως, στοχεύει στην εφαρμογή της θεωρίας, στη δόμηση ενός σταθμισμένου μοντέλου κωδικοποίησης για την ανάλυση του πολυδιάστατου φαινομένου της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας και στην ερμηνεία των δεδομένων που αντλήθηκαν από το δείγμα.

Επιλέχθηκε η γεωγραφική περιοχή των Καλαβρύτων καθότι παρουσίαζε περισσότερο ενδιαφέρον η διερεύνηση ενός τέτοιου φαινομένου σε μία περιοχή μη αστική, εφόσον και ο γεωγραφικός παράγοντας αποτελεί συνιστώσα του επιπέδου των κληρονομήσιμων κεφαλαίων. Η συγκεκριμένη περιοχή επίσης, απαρτίζεται από πολλές επιμέρους κοινότητες, γεγονός που θα προσέφερε ευρύτητα στο δείγμα, μιας και δεν μας αφορά η γενίκευση του αλλά η ορθή ερμηνεία των δεδομένων, η οποία ενισχύεται από ευρέα δείγματα. Τέλος, παρεχόταν πρόσβαση σε εμπειρικές πληροφορίες από τον Δήμο και άρα το πιλοτικό μεθοδολογικό μοντέλο της επαγγελματικής κατάταξης θα είχε μεγαλύτερη εγκυρότητα, καθότι θα είχε πολλές πιθανότητες συνεπούς στάθμισης στον ερευνητικό πληθυσμό.

Θεωρητικό πλαίσιο

Εννοιολογικό περιεχόμενο της αποστέρησης και της ελλειμματικότητας

Αν και δόθηκε σύντομα παραπάνω ένας ορισμός της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας, ωστόσο η αντίληψη που έχει επικρατήσει στον επιστημονικό χώρο για τον όρο αυτό, είναι ένα εννοιολογικό σχήμα του τρόπου με τον οποίο αναπαράγεται η αποστέρηση στο χρόνο, από γενιά σε γενιά. Η μεταβίβαση των πολλαπλών ελλείψεων έγκειται στις διαπροσωπικές και διαγενεακές σχέσεις και που εκτυλίσσονται μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας, όπως φαίνεται στο σχήμα 1.

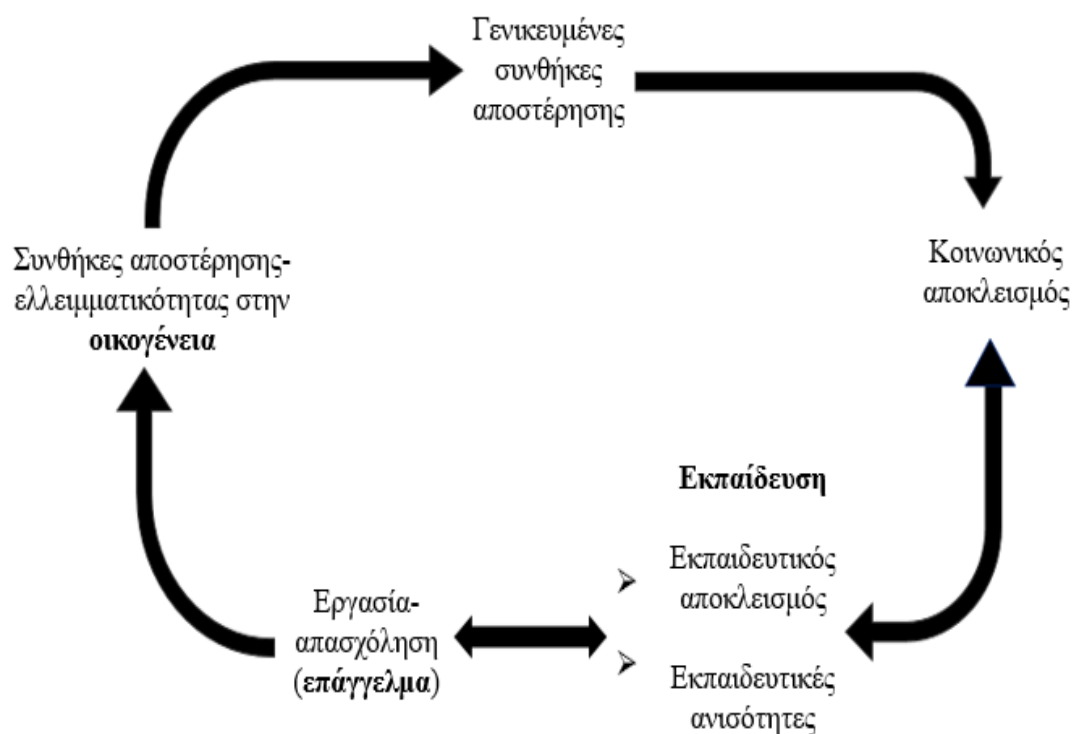

Σχήμα 1: Απεικόνιση της μελλοντικής ευημερίας του ατόμου ως κοινωνικό υποκείμενο

Η ιδιωτική σφαίρα ή αλλιώς μικρο-επίπεδο που περιλαμβάνει την οικογένεια, η δημόσια σφαίρα, που την απαρτίζουν το μεσο- επίπεδο και το μακρο- επίπεδο και νοείται η κοινότητα, ο θεσμός, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης, καθώς και η αγορά εργασίας ή η απασχόληση ασκούν επιρροή στο άτομο ως κοινωνικό υποκείμενο, που βρίσκεται στο κέντρο των σφαιρών του σχήματος 1. Τα παραπάνω συμβάλλουν στη διαμόρφωση της μελλοντικής ευημερίας του, καθώς κάθε ένας κύκλος από αυτούς συνιστά και μηχανισμό αναπαραγωγής της ελλειμματικότητας (Bird, 2007· Moore, 2001).

Ο φαύλος κύκλος της αποστέρησης

Σύμφωνα με τον Myrdal (1944), η διαγενεακή μεταβίβαση της αποστέρησης γίνεται κατανοητή μέσα από μία διαδικασία που λαμβάνει τη μορφή φαύλου κύκλου, όπως απεικονίζεται αυτή τη φορά στο σχήμα 2, ο οποίος μάλιστα διογκώνεται στο χρόνο λειτουργώντας αθροιστικά. Με έντονη γραφή φαίνονται οι δύο βασικοί παράγοντες, ή αλλιώς μηχανισμοί που είναι υπεύθυνοι για την διατήρηση της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας, η οικογένεια και η εκπαίδευση.

Σχήμα 2: Ο φαύλος κύκλος της αποστέρησης και της ελλειμματικότητας

Στον φαύλο αυτό κύκλο, παρατηρείται μεταξύ των εννοιών που τον συνθέτουν μία αιτιότητα κυκλικής μορφής, αφού οι σχέσεις μεταξύ τους καταλαμβάνουν μία σχέση αιτίας και αιτιατού που αλληλεπιδρούν. Η αιτιότητα αυτή, επιφέρει αρνητικές συνέπειες και για την κοινωνική κινητικότητα, που μάλλον μακροπρόθεσμα παραπέμπει, στην κοινωνική στατικότητα και παρακωλύει την ανάπτυξη της κοινωνίας και την ισότητα των ευκαιριών σε ευρύτερο πλαίσιο που αφορά το άτομο (Myrdal, 1944).

Οικογένεια

Στον φαύλο κύκλο που απεικονίζεται στο σχήμα 2, γίνεται αντιληπτό πως κομβικές έννοιες για την μεταβίβαση της ελλειμματικότητας συνιστούν η οικογένεια και η εκπαίδευση. Το άτομο εντός της οικογενειακής σφαίρας υπόκειται στους διαγενεακά μεταβιβαζόμενους παράγοντες ευημερίας που ανάγονται σε υλικούς – οικονομικούς, ή αλλιώς ορίζονται ως το οικονομικό κεφάλαιο της οικογένειας που κληρονομεί το άτομο από την γέννησή του, και σε μη υλικούς - μη οικονομικούς, ή αλλιώς στο πολιτισμικό και κοινωνικό κεφάλαιο της. Κάθε κεφάλαιο από τα προαναφερθέντα, αναφέρεται σε συγκεκριμένες ιδιότητες. Το κοινωνικο-πολιτισμικό κεφάλαιο της οικογένειας λ.χ. σχετίζεται με ιδιότητες και χαρακτηριστικά που οι ίδιοι οι γονείς φέρουν, όπως δεξιότητες της γλώσσας, πολιτισμικές γνώσεις και τρόπους συμπεριφοράς, και τα οποία προσδιορίζουν το κοινωνικό status των γόνων της από τη στιγμή της γέννησης τους σε μια συγκεκριμένη οικογένεια (Bird, 2007· Corcoran, 1995· Bourdieu, 1966).

Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση στον φαύλο κύκλο της αποστέρησης διαδραματίζει ρόλο αναπαραγωγικό στη διατήρηση της κοινωνικής ανισότητας και ειδικότερα, της αποστέρησης από γενιά σε γενιά. Η κοινωνική προέλευση του ατόμου που διαμορφώνεται από τον γεωγραφικό παράγοντα, δηλαδή τον τόπο κατοικίας του, την κοινωνικο-οικονομική στάθμη της οικογένειας που ανατρέφεται και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, προσδιορίζουν τις «έξεις» του παιδιού και τις δυνατότητες αξιοποίησης των εκπαιδευτικών παροχών. Αυτό συμβαίνει διότι ο εκπαιδευτικός θεσμός, ακόμη και μέσα από την τυπική ισότητα που υπόσχεται ότι προσφέρουν οι εξεταστικές διαδικασίες, ανταποκρίνεται περισσότερο στην κουλτούρα των στρωμάτων με υψηλά προαπαιτούμενα, οδηγώντας τους μαθητές χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων σε σχολική αποτυχία και κατά συνέπεια, σε συγκεκριμένες κατηγορίες επαγγελμάτων και ανάλογες μισθολογικές αμοιβές (Κυρίδης & Δρόσος, 2001· Γκότοβος, 1996· Παναγιωτοπούλου, 1993· Δήμου, 1989· Ηλιού, 1984, κ.ά.).

Στον αντίλογο της τοποθέτησης αυτής βρίσκεται η εκπαίδευση με ρόλο «εξισωτή» των διαγενεακών ανισοτήτων, ή αλλιώς ως μέσο κοινωνικής αναρρίχησης, καθώς αναγνωρίζεται ότι δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αναρριχηθούν κοινωνικά. Παρόλα αυτά, έχει αποδειχθεί ότι οι ευκαιρίες στην εκπαίδευση έχουν διαγενεακή διάσταση και διαμορφώνουν επαγγελματική πορεία που καθορίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις επίσης διαγενεακά. Η ύπαρξη τυπικής ισότητας ευκαιριών στο σχολικό περιβάλλον δεν είναι ικανή ώστε να διασφαλίσει δίκαιη κατανομή των κοινωνικών και εκπαιδευτικών ευκαιριών, πόσο μάλλον ισότητα στα αποτελέσματα της σχολικής επίδοσης, αλλά και των γενικών εξετάσεων, εφόσον μαθητές από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες μάθησης (Κοντογιαννοπούλου - Πολυδωρίδη & Στάμελος, 2000· Γούβιας, 1999).

Αν λοιπόν, αναλογιστεί κανείς την βαρύτητα των όρων της οικογένειας και της εκπαίδευσης θα διαπιστώσει ότι κάθε άλλο παρά νευραλγικός είναι ο ρόλος που καταλαμβάνουν στον φαύλο κύκλο της αποστέρησης και είναι μάλιστα υπεύθυνες για τον κοινωνικό αποκλεισμό που έπεται ως απόρροια, αλλά και για την θέση του ατόμου στην αγορά εργασίας.

Διερεύνηση του φαινομένου

Για να διερευνηθεί το φαινόμενο της διαγενεακής μεταβίβασης της αποστέρησης, στις εμπειρικές αναλύσεις, αξιοποιείται ο γνώμονας της δυναμικής της διαγενεακής κοινωνικής κινητικότητας. Επιμέρους δείκτες αυτής αποτελούν το επάγγελμα αλλά και η εκπαίδευση, εφόσον ο πρώτος δείκτης υποδηλώνει την επαγγελματική κινητικότητα, ενώ ο δεύτερος την εκπαιδευτική κινητικότητα, δείκτες που είναι απαραίτητοι ώστε να εξετασθεί αν παρατηρείται ανοδική, καθοδική ή σταθερή διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα, ενώ μεταξύ τους αναπτύσσουν σχέση αιτίας και αιτιατού. Αναλυτικά, ο τρόπος διερεύνησης παρουσιάζεται παρακάτω.

Η έρευνα

Περιγραφή και σκοπός έρευνας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στα Καλάβρυτα, μια κωμόπολη στο νομό Αχαΐας, στην οποία συμμετείχαν εξήντα πέντε άτομα, μόνιμοι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής, με σκοπό να διερευνηθεί η διαγενεακή κινητικότητα αυτών, συγκριτικά με τις δύο προηγούμενες γενεές τους.

Με άξονες την εκπαίδευση και το επάγγελμα των γόνων, των γονιών αλλά και των παππούδων τους, μητροπλευρικά και πατροπλευρικά, θα καταταγούν σε κατηγορίες αναλόγως με την εκπαίδευση που δηλώσαν να έχουν λάβει αλλά σαφώς, και την επαγγελματική τους θέση. Αυτό θα επιχειρηθεί για κάθε γενεά, ώστε στο τέλος να συγκριθούν η εκπαίδευση και το επάγγελμα του γόνου με τα αντίστοιχα των δύο γενεών που προηγούνται αυτού. Η σύγκριση για να είναι πιο κατανοητή και ευκόλως ερμηνεύσιμη θα πραγματοποιηθεί με την κατάταξη του επιπέδου της εκπαίδευσης και του επαγγέλματος σε κατηγορίες που θα δομηθούν σε ιεραρχική μορφή. Στη συνέχεια, θα διαπιστώσουμε αν επιτυγχάνεται ή όχι η διαγενεακή κινητικότητα και συγκεκριμένα, αν επιτυγχάνεται ανοδικά, καθοδικά ή αν διατηρείται η υπάρχουσα και κατεχόμενη επαγγελματική, και συνεπώς κοινωνική θέση.

Αν η διαγενεακή κινητικότητα παρατηρηθεί ανοδική, τότε θα αποκλειστεί η διαγενεακή μεταβίβαση της αποστέρησης και η διατήρηση συγκεκριμένου κοινωνικού και οικονομικού υποβάθρου. Αν όμως, δεν διαπιστωθεί στις περιπτώσεις που θα μελετηθούν οποιασδήποτε φοράς διαγενεακή κινητικότητα, τότε πρόκειται για την ύπαρξη διαγενεακής στασιμότητας, γεγονός που σημαίνει ότι το υπό μελέτη φαινόμενο επαληθεύεται για την περιοχή και ενισχύεται και σε πρακτικό επίπεδο.

Σκοπός επομένως της παρούσας έρευνας είναι να διαπιστώσουμε αν εν έτη 2019, σε μία αγροτική και συγχρόνως τουριστική κωμόπολη, όπως αυτή της ευρύτερης κοινότητας των Καλαβρύτων, δύναται κάποιος να κάνει λόγο για ανοδική κοινωνική κινητικότητα μεταξύ τριών γενεών. Μεθοδολογικά, τίθεται βασικό να εφαρμοστεί με τον εναργέστερο και σαφέστερο τρόπο, ένα πιλοτικό μοντέλο ερμηνείας της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας, που έχει αποκλειστικά διαμορφωθεί για την παρούσα εργασία καθώς και να αποτελέσει αφετηρία για επιπλέον αναλύσεις, πιο ευρείες σχετικές με τα ταξικά χαρακτηριστικά και τα φαινόμενα που επιφέρουν.

Μεθοδολογία της έρευνας

Το φαινόμενο της διαγενεακής μεταβίβασης της ελλειμματικότητας και της αποστέρησης δε διερευνάται, όπως έχει αναφερθεί, ποσοτικά αλλά ποιοτικά, μέσω της δυναμικής της διαγενεακής κινητικότητας. Σαφέστερα, η διαγενεακή κινητικότητα διερευνάται με την χρήση ποιοτικών μεταβλητών, όπως είναι η εκπαίδευση και το επάγγελμα, ώστε να διαπιστωθεί αν επέρχεται ή όχι η διαγενεακή μεταβίβαση της αποστέρησης.

Ως μέθοδος για την ερευνητική διαδικασία αξιοποιήθηκε η μελέτη περίπτωσης για μία κοινωνική ομάδα, με σημείο αναφοράς το άτομο και γόνο της τρίτης γενιάς. Ως μεθοδολογικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη υπό την ημιδομημένη μορφή της, τηλεφωνική ή σε ορισμένες περιπτώσεις και εκ του σύνεγγυς. Τα 65 ερωτώμενα υποκείμενα (γόνοι τρίτης γενιάς) κλήθηκαν να δομήσουν, απαντώντας σε ερωτήσεις, το γενεαλογικό τους δέντρο με στοιχεία εκπαιδευτικού και επαγγελματικού χαρακτήρα, που αφορούσαν τα ίδια αλλά και τις δύο προηγούμενες γενεές αυτών, μητροπλευρικά όπως και πατροπλευρικά (Robson, 2010· Bell, 2005· Verma & Mallick, 2004).

Ορισμένες από τις ερωτήσεις ήταν οι εξής:
«Τί έχεις σπουδάσει και τί δουλειά κάνεις;»,

«Έχουν σπουδάσει κάτι οι γονείς σου και τί επαγγέλονται το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους;»,
«Οι παππούδες σου και από τις δύο πλευρές, είχαν σπουδάσει κάτι παλιότερα και τί δουλειές
γνωρίζεις εσύ ή οι γονείς σου ότι έκαναν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους;»,
χωρίς να παρέχονται δομημένες και συγκεκριμένες απαντήσεις.

Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος, ερευνητικής υπόθεσης και ορισμός μεταβλητών

Η βιβλιογραφία έθεσε το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας έρευνας και μας κατηύθυνε στην διατύπωση του ερευνητικού προβλήματος το οποίο είναι το εξής:

Οικογένειες με χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο (Α γενεά) τείνουν να μεταβιβάζουν διαγενεακά την παρατηρούμενη ελλειμματικότητα τους στους απογόνους τους (Β' γενεά), και εν συνεχεία αυτοί στους δικούς τους απογόνους (Γ' γενεά),

όπου το κοινωνικό-οικονομικό υπόβαθρο ερευνάται με δείκτες το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων και την επαγγελματική τους κατηγορία.

Η ερευνητική υπόθεση χαρακτηρίζεται αιτιώδης με επίκεντρο την περιοχή των Καλαβρύτων και με σημείο αναφοράς τα εξήντα πέντε ερευνητικά υποκείμενα, καθώς και κατ' επέκταση τις οικογένειές τους και διατυπώθηκε ως εξής:

Το χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο (εκπαίδευση και επάγγελμα) αναμένεται να μεταβιβάζεται από τη μία γενιά στην άλλη, σε εύρος τριών γενεών (διαγενεακά).

Να αποσαφηνιστεί στο σημείο αυτό, ότι στο επίκεντρο της έρευνας ως βαρύνουσα μεταβλητή τίθεται το επάγγελμα και δευτερευόντως η εκπαίδευση, εφόσον η δεύτερη προοικονομεί συνήθως την πρώτη. Ως κοινωνική κινητικότητα δηλαδή, εξετάζεται κυρίως η επαγγελματική, καθώς απαραίτητη προϋπόθεση για την εξάσκηση ενός επαγγέλματος είναι ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης. Από την ερευνητική υπόθεση ορίζονται ως ανεξάρτητες μεταβλητές η εκπαίδευση και το επάγγελμα, ενώ ως εξαρτημένη η διαγενεακή κινητικότητα.

Επιπλέον, οι δύο έννοιες που αξιοποιήθηκαν ως μεταβλητές, η εκπαίδευση και το επάγγελμα, φαίνεται να προσιδιάζουν περισσότερο στην έννοια και το περιεχόμενο της κοινωνικής τάξης, καθώς συνιστούν αμφοότερες κοινωνικά χαρακτηριστικά. Επιχειρείται λοιπόν, να συνδυαστούν έμμεσα και με την έννοια της κοινωνικής τάξης, χωρίς να γίνεται αυστηρή χρήση της συγκεκριμένης έννοιας, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την κοινωνιολογική χροιά της έρευνας (Erikson & Goldthorpe, 2010· Solon, 2002· Corak, 2001· Κασιμάτη, 2001).

Εκπαίδευση

Ο όρος της εκπαίδευσης εννοιολογικά έχει δομηθεί από τα ανωτέρω. Ωστόσο, λειτουργικά, η ρυθμιστική μεταβλητή της εκπαίδευσης θα οριστεί ονομαστικά κατά επίπεδα, όπως προβλέπει το ευρωπαϊκό πρότυπο για τα επίπεδα της εκπαίδευσης, όπως λόγου χάρη επίπεδο 1 = απόφοιτος Δημοτικού, κ.ά. και φαίνονται αναλυτικά στον πίνακα 1:

Πίνακας 1: Τα επίπεδα εκπαίδευσης κατά το κατά το ευρωπαϊκό πρότυπο

ΕΠΠΕΔΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Επίπεδο 1 Απολυτήριο Δημοτικού
Επίπεδο 2 Απολυτήριο Γυμνασίου

Επίπεδο 3 Πτυχίο Σχολής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) Πιστοποιητικό Επαγγελματικής Κατάρτισης (μεταγυμνασιακό ΙΕΚ)
Επίπεδο 4 Πτυχίο Επαγγελματικής Σχολής (ΕΠΑ.Σ.) Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας (ΕΠΑ.Λ.) Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ.) Απολυτήριο Λυκείου
Επίπεδο 5 Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης - ΕΠΑ.Λ.-Τάξη Μαθητείας Δίπλωμα Επαγγελματικής Ειδικότητας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης - Ι.Ε.Κ. Πτυχίο Ανώτερης Σχολής
Επίπεδο 6 Πτυχίο Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΑΕΙ) Πτυχίο Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) Πτυχίο Στρατιωτικής Σχολής
Επίπεδο 7 Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδικότητας
Επίπεδο 8 Διδακτορικό Δίπλωμα

Σύμφωνα με τον πίνακα 1 λοιπόν, κάθε άτομο κατατάχθηκε σε ένα από τα παραπάνω επίπεδα αναλόγως με την εκπαίδευση που δηλώνεται να έχει λάβει και με αυτόν τον τρόπο, διερευνάται η εκπαιδευτική κινητικότητα ανάμεσα στις γενεές ανά περίπτωση.

Επάγγελμα

Το επάγγελμα εννοιολογικά, συνιστά όρο που αξιοποιείται σε ταξικές αναλύσεις ως «υποκατάστατο» της κοινωνικής τάξης. Η επαγγελματική διάρθρωση καθορίζει και την κοινωνική διάρθρωση και προοιωνίζει το οικονομικό επίπεδο του εκάστοτε υποκειμένου. Συνεπώς εξυπηρετεί σημαντικά την παρούσα μελέτη.

Λειτουργικά ωστόσο, με σκοπό να καταστεί όσο το δυνατόν πιο «μετρήσιμο» ή καλύτερα για να εκτιμηθεί και να οδηγήσει σε πιο ασφαλή συμπεράσματα, εξετάστηκαν θεωρητικά συγκεκριμένα ταξικά μοντέλα με γνώμονα το επάγγελμα: «Κατατάξεις επαγγελμάτων στον ελλαδικό χώρο (Κασιμάτη, 2001: 398)», «EGP (Erikson, Goldthorpe & Portocarero, 1979)», «Esec 3 (Harrison & Rose, 2006)», σε συνδυασμό με τους δείκτες κοινωνικού γοήτρου-status (δείκτες Duncan & Treiman στο Κασιμάτη, 2001: 398 Έμμανουήλ, 2013: 223). Εν συνεχεία, τα ανωτέρω για να σταθμιστούν στον ερευνητικό πληθυσμό, μελετήθηκαν και συνεκτιμήθηκαν με τις εμπειρικές πληροφορίες από το Δημαρχείο των Καλαβρύτων περί των συνηθέστερων επαγγελμάτων της περιοχής, και έτσι, κατασκευάστηκε η παρακάτω κατάταξη που απεικονίζεται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2: Κατάταξη επαγγελματικών κατηγοριών για την περιοχή των Καλαβρύτων

Κατάταξη	Κατηγορία επαγγέλματος	Παραδείγματα

	Επιστημονικά επαγγέλματα και διοικητικές και διεθυντικές θέσεις ^A . ανώτερα και ^B . κατώτερα)	^A) Γιατροί, δικηγόροι, αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, κ.ά. ^B) Ιδιοκτήτες, στελέχη και διευθυντές ξενοδοχειακών μονάδων, εστιατορίων, καταστημάτων, κ.ά.
	^A) Μη χειρωνακτές ειδικευμένοι υπάλληλοι ρουτίνας ^B) Μη χειρωνακτές ανειδίκευτοι υπάλληλοι ρουτίνας	^A) υπάλληλοι γραφείου, νοσηλεύτες, κ.ά. ^B) πλανόδιοι πωλητές, πωλητές σε καταστήματα, θυρωροί, κ.ά.
	^A) Ειδικευμένοι χειρωνακτές εργάτες ^B) Ανειδίκευτοι χειρωνακτές εργάτες, απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα	^A) Υδραυλικοί, ηλεκτρολόγοι, ζαχαροπλάστες, αρτοποιοί, μοδίστρες, κομμωτές-τριες, ξενοδοχειακοί υπάλληλοι κ.ά. ^B) οδηγοί, χειριστές μηχανημάτων, καθαριστές, σερβιτόροι, ξενοδοχειακοί υπάλληλοι, κ.ά.

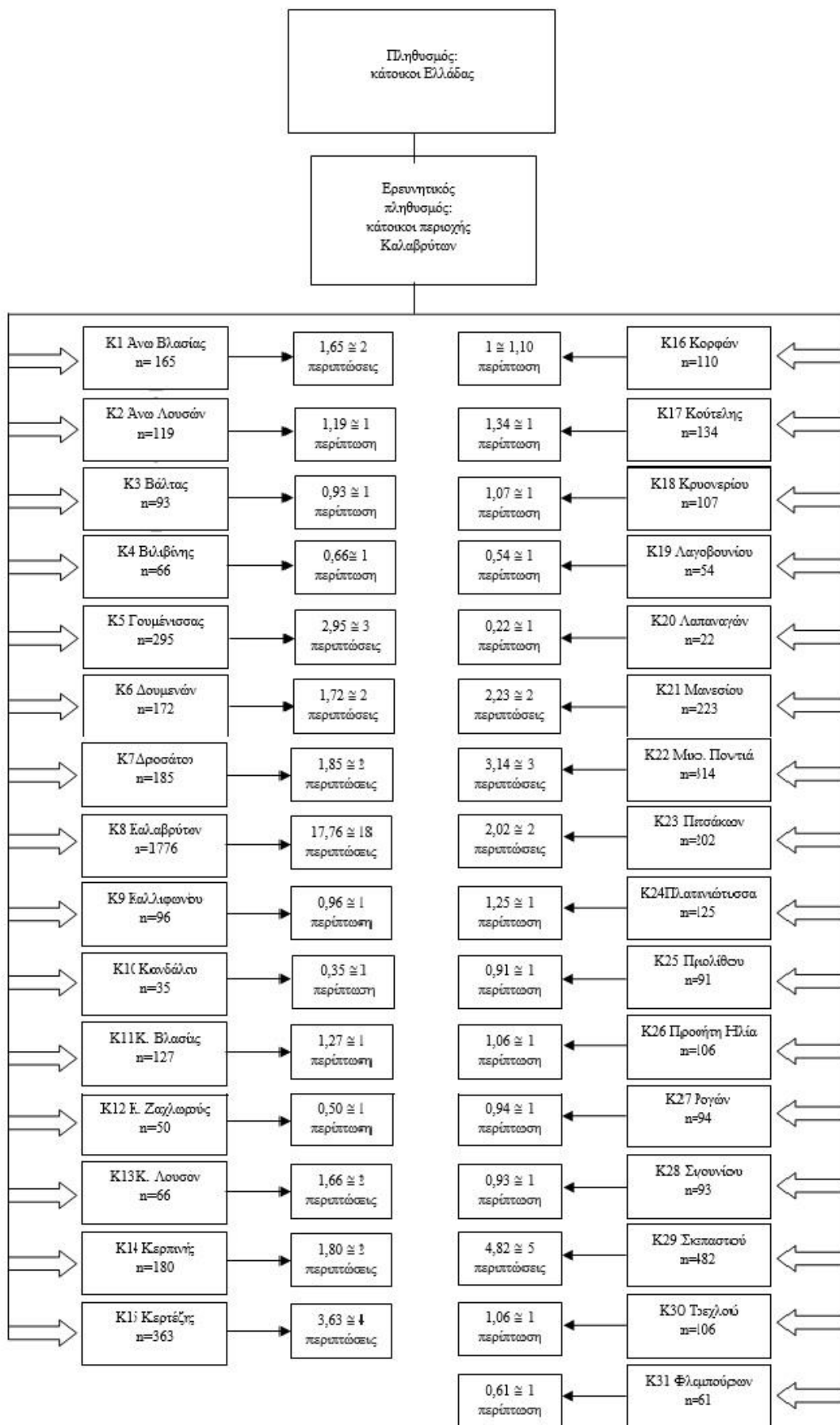
Η κατάταξη αυτή θα χρησιμεύσει ως εργαλείο, το οποίο θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ερμηνεία των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί από τα ερευνητικά υποκείμενα, με σκοπό την πιο αντιπροσωπευτική εξαγωγή συμπερασμάτων.

Ερευνητικός πληθυσμός- Δειγματοληψία- Δείγμα

Το φαινόμενο της διαγενεακής κινητικότητας είναι φαινόμενο πολυσύνθετο, πολυδιάστατο και πολύπλοκο, κι έτσι, ένα μεγάλο σε αριθμό δείγμα θα δυσχέραινε την μεθοδολογική προσέγγιση του φαινομένου. Συνηθίζεται σε μεγάλα στατιστικά δείγματα, να αφιερώνεται μεγαλύτερο μέρος του προβληματισμού τους σε τεχνικές που εφαρμόζονται, με συνέπεια να προσεγγίζουν περισσότερο κοινωνικοστατιστικές αντιλήψεις, ενώ το ζητούμενο είναι μία κοινωνιολογική θεώρηση (Ανδρεαδάκης, 2016· Μπρούζος, 2014· Εμμανουήλ, 2013· Robson, 2010).

Για τους παραπάνω λόγους, εκτιμήθηκε και αποφασίστηκε πως το κατάλληλο μέγεθος του δείγματος έρευνας ανερχόταν στα εξηντά πέντε άτομα από τα 6.115 του ερευνητικού πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα επιλέχθηκε ποσοστιαία από τον ερευνητικό πληθυσμό, με αναλογία 1 προς 100 (1/100) του συνολικού ερευνητικού πληθυσμού, αλλά κατά συνέπεια και των επιμέρους υποπληθυσμών, όπως φαίνεται στο σχήμα 3, με την προϋπόθεση να πληρεί ορισμένα κριτήρια.

Αξιοποιώντας την «στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία», ο ερευνητικός πληθυσμός των Καλαβρύτων διαιρέθηκε σε 31 επιμέρους υποπληθυσμούς ή στρώματα, με βάση τον τόπο κατοικίας των ατόμων, σύμφωνα με τις τοπικές κοινότητες των Καλαβρύτων. Αυτού του είδους η δειγματοληψία απεικονίζεται με παχύ βέλος στο σχήμα 3 και τα σύμβολα K1, K2, K3, κ.ο.κ. αποτελούν συντομογραφίες των κοινοτήτων, όπου και συνιστούν το κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ των υποπληθυσμών. Εν συνεχεία, με χρήση δειγματοληψίας χωρίς πιθανότητα (λεπτό βέλος στο σχήμα 3) επιλέχθηκε ένα δείγμα από κάθε υποπληθυσμό ξεχωριστά, που συνιστά τις αναγραφόμενες ως «περιπτώσεις» στο σχήμα 3, με ποσοστό αντιπροσωπευτικότητας ανά υποπληθυσμό ένα προς εκατό, με το τελικό δείγμα να ανέρχεται έτσι, σε αυτό των 65 οικογενειών.

Σχήμα 3: Δειγματοληψία έρευνας

Έτσι, από την παραπάνω διαδικασία που περιγράφηκε εν συντομία, συλλέχθηκαν 65 άτομα με την προϋπόθεση να πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια που να συνθέτουν τα χαρακτηριστικά του δείγματος, και φυσικά να επιθυμούν να συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία. Αφενός, έπρεπε να είναι μόνιμοι κάτοικοι της εκάστοτε κοινότητας από την οποία επιλέχθηκαν και αφετέρου, να είναι ηλικιακά μεταξύ 20-30 ετών, με μέσο όρο ηλικίας 26 ετών όπως εν τέλει μετρήθηκε, καθώς θα αποτελέσουν τους γόνους της τρίτης γενεάς, που θα τεθούν και ως σημεία αναφοράς για την έρευνα.

Το δείγμα λοιπόν, καταλαμβάνει αντιπροσωπευτικότητα σχεδόν 1-2/100 του ερευνητικού πληθυσμού και δύναται να χαρακτηριστεί ευρύ, παρά το μέγεθός του, καθώς καλύπτει όλες τις κοινότητες της ευρύτερης περιοχής των Καλαβρύτων μαζί με αυτή των Καλαβρύτων.

Ανάλυση συλλεχθέντων δεδομένων

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία, αναλύθηκαν ανά κοινότητες και κατά περιπτώσεις, με σειρά που διαφαίνεται και στο σχήμα 3 της δειγματοληψίας που προηγήθηκε. Επιχειρήθηκε η λεπτομερής εξέταση των συλλεχθέντων περιπτώσεων με προσέγγιση που κυμαίνεται στους άξονες της εκπαίδευσης, μα πρατίστος του επαγγέλματος. Έτσι, με την χρήση του μεθοδολογικού εργαλείου της συνέντευξης αντλήθηκαν τα ζητούμενα στοιχεία ώστε να συμπληρωθεί ένας γενεαλογικός πίνακας για κάθε ερευνητικό υποκείμενο ως εξής:

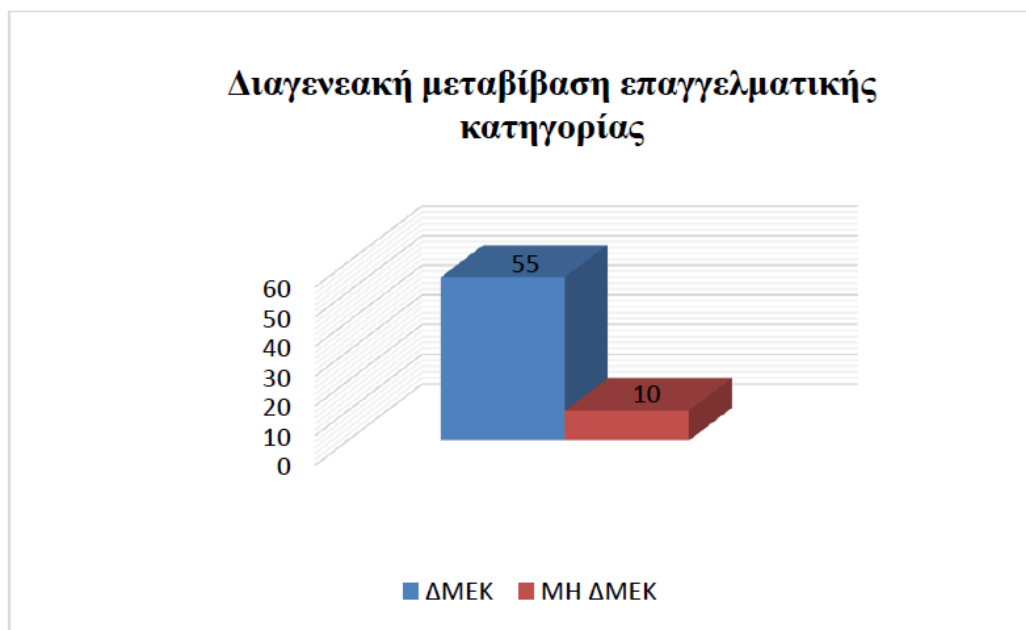
Πίνακας 3: Παράδειγμα περίπτωσης

1 ^η γενιά	Γιαγιά	Παππούς	Γιαγιά	Παππούς
Εκπαίδευση	- ■ (καθόλου φοίτηση σε σχολείο)	- ■ (καθόλου φοίτηση σε σχολείο)	- ■ (καθόλου φοίτηση σε σχολείο)	2 χρόνια ■ Δημοτικό
Επάγγελμα	Οικιακά, βοήθεια στην εργασία του συζύγου 3B	Κτηνοτρόφος 3B	Οικιακά, βοήθεια στην εργασία του συζύγου 3B	Κτηνοτρόφος 3B
2 ^η γενιά	Μητέρα		Πατέρας	
Εκπαίδευση	2 χρόνια Δημοτικό ■		2 χρόνια Δημοτικό ■	
Επάγγελμα	Οικιακά, βοήθεια στην εργασία του συζύγου 3B		Κτηνοτρόφος 3B	
3 ^η γενιά	Ανδρας, 26 ετών			
Εκπαίδευση	Αλόφοιτος Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ.) Καλαβρύτων			
Επάγγελμα	Υπάλληλος στον Αγροτικό Συνεταιρισμό Καλαβρύτων (στον τομέα συλλογής και καταμέτρησης του εμπορεύματος) 3B			

Επίπεδο 4

Ξεκινώντας από την πρώτη γενεά τα άτομα που υπάγονται σε αυτή, κατατάσσονται σε κατηγορίες σύμφωνα με τις υπάρχουσες κατατάξεις που έχουν δημιουργηθεί (βλ. πίνακες 1 & 2), ενώ το ίδιο συμβαίνει και για τις δύο γενεές που έπονται. Για παράδειγμα όπως απεικονίζεται στον πίνακα 3, τα άτομα της πρώτης γενεάς δεν συγκαταλέγονται εκπαιδευτικά σε κάποιο επίπεδο, ωστόσο επαγγελματικά υπαγόνται στην κατηγορία 3B, εκείνη των ανειδίκευτων χειρωνακτών

εργατών που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα. Το ίδιο συμβαίνει και στα άτομα της δεύτερης γενεάς, ενώ στην τρίτη γενεά το ερευνητικό υποκείμενο αν και έχει βελτιώσει την εκπαιδευτική του θέση, η επαγγελματική του κατηγορία παραμένει η ίδια με των προηγούμενων γενεών. Συνεπώς, σε αυτή την περίπτωση, επιβεβαιώνεται η διαγενεακή μεταβίβαση της ελλειμματικότητας. Η παραπάνω περιγραφική ανάλυση πραγματοποιήθηκε κατά αυτόν τον τρόπο για όλα τα ερευνητικά υποκείμενα ώστε να αποκωδικοποιηθούν εν τέλει και τα δεδομένα. Για να καταστούν τα ευρήματα περισσότερο συγκρίσιμα επιχειρήθηκε η ποσοτικοποίησή τους και παρουσιάζονται στο γράφημα 1 οπτικοποιημένα αριθμητικά τα συμπεράσματα που εκμαιοτήκαν από την έρευνα.

Γράφημα 1: Διαγενεακή μεταβίβαση της επαγγελματική κατηγορίας (ΔΜΕΚ)

Διαπιστώθηκε καταληκτικά όπως φαίνεται στο παραπάνω γράφημα ότι από τα 65 άτομα του δείγματος στα 55 άτομα και ανάμεσα στις γενεές που τα συνοδεύουν, υπήρξε διαγενεακή μεταβίβαση της επαγγελματικής κατηγορίας. Στο σχήμα, τα αρχικά «ΔΜΕΚ», αποτελούν συντομογραφία της διαγενεακής μεταβίβασης της επαγγελματικής κατηγορίας και την αντιπροσωπεύει η πρώτη στήλη με το μπλε χρώμα.

Στα υπόλοιπα 10 άτομα του δείγματος και στις οικογένειες τους παρατηρήθηκε ότι δεν υπήρξε διαγενεακή μεταβίβαση της επαγγελματικής κατηγορίας ανάμεσα στις τρεις γενεές, εξού και η συντομογραφία «ΜΗ ΔΜΕΚ», οπότε και «μη διαγενεακή μεταβίβαση επαγγελματικής κατηγορίας». Όπως απεικονίζεται στην κόκκινη στήλη του γραφήματος 1, 10 άτομα από τα 65, στην περιοχή των Καλαβρύτων, πέτυχαν την επαγγελματική κινητικότητα, και μάλιστα την ανοδική πορεία αυτής.

Ποσοστιαία, αναλύοντας κατά προσέγγιση τους αριθμούς που λειτουργούν ως πορίσματα στην παρούσα έρευνα, το επάγγελμα μεταβιβάζεται διαγενεακά σε ποσοστό $\cong 85\%$ στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων, ενώ ανοδική επαγγελματική κινητικότητα μίας μόνο κατηγορίας, επιτυγχάνεται σε ποσοστό $\cong 15\%$.

Συμπεράσματα έρευνας

Η ερευνητική υπόθεση που τέθηκε στο πρότερο μέρος της παρούσας μελέτης τελικά επιβεβαιώθηκε, κι έτσι μπορούμε εύλογα να καταλήξουμε ότι στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων οι οικογένειες με χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο (Α' γενεά) μεταβιβάζουν διαγενεακά την παρατηρούμενη ελλειμματικότητα τους στους απογόνους τους (Β' γενεά), κι έπειτα, αυτοί στους δικούς τους γόνους (Γ' γενεά), με ποσοστό διαπίστευσης 85% του ερευνώμενου δείγματος, όπως διαφαίνεται από την κληρονομήσιμη επαγγελματική θέση και κατηγορία που κατατάσσεται το ασκούμενο επάγγελμα το οποίο δηλώθηκε για κάθε άτομο.

Τα άτομα που τέθηκαν ως ερευνητικά υποκείμενα δηλαδή, υπόκεινται πραγματικά στους διαγενεακά μεταβιβαζόμενους παράγοντες ευημερίας, με συνέπεια το χαμηλό επαγγελματικό και κοινωνικό υπόβαθρο να μεταβιβάζεται διαγενεακά αποφέροντας μία γενικευμένη μειονεξία, που αποτελεί αντανάκλαση της ελλειμματικότητας που δείχνει να επαναλαμβάνεται (Bourdieu & Passeron, 1996).

Στις υπολειπόμενες 10 περιπτώσεις οικογενειών των ερωτώμενων υποκειμένων παρατηρήθηκε ανοδική επαγγελματική κινητικότητα, με εύρος μετακίνησης όμως, μόλις μία επαγγελματική κατηγορία, επιβεβαιώνοντας ως τεταμένη την δυσκολία που παρατηρείται κατά την μεταπήδηση από την μία επαγγελματική τάξη στην άλλη (Bourdieu, 1984).

Σχετικά με τον τόπο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, μιας και η γεωγραφική περιοχή εκφράζει χαρακτηριστικά που ασκούν επιρροή στην κοινωνική και οικονομική ζωή ενός ατόμου, να επισημανθεί ότι η περιοχή που διεξήχθη η έρευνα χαρακτηρίζεται ως μη αστική και εύλογα δύναται κανείς να υποστηρίξει ότι δεν προσφέρει ευκαιρίες για πλούσια ερεθίσματα στα άτομα όσον αφορά τη μόρφωσή τους, ώστε να διεκδικήσουν την ευκαιρία μετέπειτα να αναρριχηθούν κοινωνικά (Τζάνη, 1983).

Η εκπαίδευση, αν εξετασθεί μεμονωμένα, μαρτυρά πως στα άτομα της Α' γενεάς υπάρχει σχολική διαρροή ή εγκατάλειψη (154 στα 260 άτομα), ενώ στην Β' γενεά παρατηρήθηκε ότι τα εκπαιδευτικά δεδομένα βελτιώνονται, με την Γ' γενεά να χαρακτηρίζεται από μία «μορφωσιογόνο τάση» ως εργαλείο προς την κοινωνική αναρρίχηση, χωρίς ωστόσο να απαντώνται σχολές που ανήκουν σε σχολές με υψηλό κοινωνικό κύρος (Νομική, Ιατρική, Πολυτεχνικές σχολές κτλ). Σε κάθε περίπτωση όμως, οι διαφοροποιήσεις σχετικά με την εκπαίδευση ερμηνεύονται με διαφορετικό τρόπο, λ.χ. στην Α' γενεά κυρίως οι γυναίκες ήταν αυτές που ήταν αναλφάβητες, εφόσον η επόχη που emπίπτει η Α' γενεά χαρακτηρίζεται από την μειονεκτική κοινωνική θέση της γυναίκας (Παυλάκου, 1991· Bourdieu, 1984).

Συζήτηση και προβληματισμός

Το φαινόμενο της σταθερούς ροής, εν αντιθέση με αυτό της κοινωνικής ρευστότητας, έδειξε ποσοστιαία να επικρατεί στο ερευνώμενο δείγμα της παρούσας μελέτης. Παρατήρηση που ενισχύει την ύπαρξη μα και την διατήρηση κυρίως ανά τις γενεές των κοινωνικών ανισοτήτων, αλλά και των κοινωνικών τάξεων, αν αυτός ο όρος δύναται να αξιοποιηθεί δίχως περαιτέρω διευκρινίσεις.

Η κοινωνική δομή αναπαράγεται και ο όρος της «α-αταξικής κοινωνίας» που έχει συζητηθεί από τους μελετητές, βρίσκεται ίσως σε δυσμένεια εφόσον δεν φαίνεται από έρευνες να έχει ανταπόκριση στην κοινωνική πραγματικότητα. Ακόμη κι αν ο οικονομικός ντετερμινισμός υποχωρούσε, πράγμα δύσκολο για μία οποιαδήποτε κοινωνία, οι κοινωνικο-πολιτισμικοί

παράγοντες δεν θα εξασθενούσαν, με συνέπεια να εξακολουθούν να δρουν καθοριστικά στα κοινωνικά κεκτημένα των ατόμων (Erikson & Goldthorpe, 1992 στο Παπαναστασίου, 2012: 77· Giddens, 2009· Κασιμάτη, 2001· Μοσχονάς, 2005) .

Από την άλλη, ο θεσμός της εκπαίδευσης αξιοποιείται συχνά ως ένα παντοδύναμο μέσο με το οποίο κάθε ένας δύναται να αναρριχηθεί κοινωνικά σε ανώτερα εκπαιδευτικά, επαγγελματικά και τελικά κοινωνικά κλιμάκια, με απότοκο αυτής να εξομαλύνονται οι κοινωνικές ανισότητες. Ωστόσο η εκπαίδευση, όπως έχει ερευνητικά αποδειχθεί δεν φαίνεται να επιτελεί ακριβώς αυτό το ρόλο, μιας και δρα αναπαραγωγικά λόγω της διάρθρωσής της και του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί.

Μήπως όμως τελικά η κοινωνική ανισότητα εξυπηρετεί την κοινωνία και «η κοινωνική διαστρωμάτωση ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας τις οποίες εν τέλει υπηρετεί (Δασκαλάκης, 2009: 405)»; Μήπως η κοινωνική σύγκρουση ανάμεσα στα διαφορετικής δυναμικής άτομα επιφέρει την κοινωνική αλλαγή και εξασφαλίζει κατά κάποιο τρόπο την αξιοκρατία μέσα σε αυτή; Ή απλώς αποκλείει μοιραία αδύναμα κοινωνικά άτομα; Είναι δυνατόν σε κοινωνίες στις οποίες ρέει πλούτος να μην δημιουργηθούν κοινωνικές τάξεις ή στρώματα; Αν κάτι τέτοιο συνέβαινε, αυτό δε θα σήμαινε ίσο διαμοιρασμό του πλούτου; Ζούμε λοιπόν σε μία χώρα με ίσιο διαμοιρασμό του πλούτου; Ανήκουμε όλοι οι πολίτες σε μία ενιαία τάξη ή υπάρχουμε σε μία κοινωνία χωρίς τάξεις, και άρα δίχως πλούτο;

Όλα αυτά τα ερωτήματα και οι προβληματισμοί που περιγράφηκαν ανωτέρω, συνιστούν αφετηριακές σκέψεις για περαιτέρω έρευνες, αναλύσεις και μελέτες, διότι ζούμε σε κοινωνίες διαρκώς εξελισσόμενες που έχουν να προσφέρουν πλούσιο υλικό προς ανάλυση και εκμείωση νέων συμπερασμάτων. Το μοντέλο διερεύνησης που εφαρμόστηκε στην παρούσα μελέτη αποτελεί μία πρωτότυπη κατασκευή ως προς την σύνθεση του, βασισμένη σε ένα συγκεκριμένο θεωρητικό υπόβαθρο και συγχρόνως, σταθμισμένο στον υπό μελέτη πληθυσμό. Το μοντέλο αυτό αν και πιλοτικό, αν και δεν έχει γενικευτική ισχύ, πρόκειται για ένα μεθοδολογικό τέχνασμα που δεν έχει εφαρμοστεί ξανά, απευθύνεται σε ευρύ δείγμα και μπορεί να προσφέρει ιδέες για εφαρμογές παρόμοιων μοντέλων έστω και σε μικρά δείγματα, διότι από τα μικρά μα στοχευμένα μπορεί να γεννηθεί κάτι νέο και ρηζικέλευθο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ανδρεαδάκης, Ν. (2016). *Μεθοδολογία Κοινωνικής Έρευνας* [πανεπιστημιακές σημειώσεις]. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Bell, J. (2005). *Πώς να συντάξετε μία επιστημονική εργασία* (μτφρ. Ε. Πανάγου). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Bird K, (2007). *The intergenerational transmission of poverty: An overview*. Manchester: Chronic Poverty Research Centre.

Bourdieu, P. (1966). L'ecoleconservatrice: les inegalitesdevant. L'ecole et devant la culture. In *Revue Francaise de Sociologie*, VVI. Στο Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Παπαζήση, 357-391.

- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-Cl. (1996). *Οι κληρονόμοι: οι φοιτητές και η κουλτούρα* (μτφρ. Ν. Παναγιωτόπουλος & Μ. Βιδάλη). Αθήνα: Ινστιτούτο βιβλίου- Μ. Καρδαμίτσα.
- Γκότοβος, Α. (1996). *Νεολαία και κοινωνική μεταβολή: Αξίες, εμπειρίες και προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Γουβιάς, Δ. (1999). Εξισωτικές λειτουργίες των γενικών εξετάσεων και επιλεκτικότητα στην πρόσβαση στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση: η περίπτωση της Αθήνας. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, 51-52, 53-61 και 75-80.
- Corak, M. (2001). Are the kids all right? International mobility and child well-being in Canada. *The review of Economic Performance and Social Progress*, 1. Montreal: Institute of Research on Public Policy and Centre for Study of Living Standards.
- Corcoran M, (1995). Rags to rags: Poverty and mobility in the United States. *Annual Review of Sociology*, 21, 237-267.
- Δασκαλάκης, Δ. (2009). *Εισαγωγή στη Σύγχρονη Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Δήμου, Γ. (1989). Η λογική των επιδόσεων και οι αποκλίσεις στο σχολείο. *Επιστημονική Επετηρίδα Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων*, 2, 123-151.
- Εμμανουήλ, Δ. (2013). *Κοινωνικοοικονομικές τάξεις, ομάδες status και κοινωνική κινητικότητα στην Αθήνα: μια διερεύνηση των υφιστάμενων συνόλων δεδομένων*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Κοινωνικών Ερευνών.
- Erikson R., Goldthorpe J. & Portocarero, L. (1979). Intergenerational Class Mobility on Three Western European Societies England, France and Sweden. *British Journal of Sociology*, 33, 1-34.
- Erikson R.& Goldthorpe J., (2010). Has social mobility in Britain decreased? Reconciling divergent findings on income and class mobility, *The British Journal of Sociology*, 61, 1-20.
- Giddens, A. (2009). *Κοινωνιολογία* (2^η έκδοση, μτφρ. Δ.Γ.Τσαούσης). Αθήνα: Gutenberg.
- Ηλιού, Μ. (1984). *Εκπαιδευτική και κοινωνική δυναμική : κατανομή εκπαιδευτικών ευκαιριών, εκπαιδευτικές πραγματικότητες, κοινωνική δυναμική και ισότητα των φύλων*. Αθήνα: Πορεία.
- Harrison, E, & Rose, D. (2006). *The European Socio-economic Classification*. Colchester: University of Essex.

- Κασσιμάτη, Κ. (2001). *Δομές και ροές: Το φαινόμενο της κοινωνικής και επαγγελματικής κινητικότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ., Στάμελος, Γ. (2000). *Ανιχνεύοντας την σχολική επίδοση στην ελληνική εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κυρίδης, Α. & Δρόσος Ε. (2001). Τριάντα χρόνια ανισότητας στην ελληνική εκπαίδευση. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 118, 68-79.
- Μοσχονάς, Α., (2005). *Τάξεις και στρώματα στις σύγχρονες κοινωνίες*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μπρούζος, Α. (2014). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας Ι* [Πανεπιστημιακές σημειώσεις]. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Moore, K. (2001). Frameworks for understanding the intergenerational transmission of poverty and well-being in developing countries. *CPRC Working Paper*, 8, 76-89. Manchester: Chronic Poverty Research Centre.
- Myrdal, G. (1944). *An American dilemma: The negro problem and modern democracy*. New York: Harper & Row.
- Παναγιωτοπούλου, Ι. (1993). *Η γεωγραφία των εκπαιδευτικών διαφοροποιήσεων: η μέση επαγγελματική εκπαίδευση στην μεταπολεμική Ελλάδα*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Παπαναστασίου, Σ. (2012). *Διαγενεακή αποστέρηση και κινητικότητα στην Ευρώπη: Θεωρητική και εμπειρική ανάλυση* [Διδακτορική διατριβή]. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή.
- Παυλάκου, Δ. (1991). *Το Είδωλο του Καθρέφτη της. Προσέγγιση της Κοινωνικής Θέσης της Γυναίκας στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ρήσος
- Πυργιωτάκης, Ι. (1986). *Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου* (2^η έκδοση, μτφρ. Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg.
- Σιάνου-Κύργιου, Ε. (2005). *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες: η μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην ανώτατη εκπαίδευση (1997-2004)*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Solon, G. (2002). Cross-country differences in intergenerational income mobility. *Journal of Economic Perspectives*, 16, 267-301.
- Τζάνη, Μ. (1983). *Σχολική επιτυχία: Ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Τσάκαλης, Π. (2006). Εκτιμήσεις των μαθητών για την ανατροφοδότηση τους από το σχολείο και την οικογένεια: Διαφορές ως προς συγκεκριμένα κοινωνικά- δημογραφικά χαρακτηριστικά. *Επιστημονική Επετηρίδα ΠΤΔΕ Ιωαννίνων*, 19, 133-173.

Verma, G. & Mallick, K. (2004). *Εκπαιδευτική Έρευνα: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές* (μτφρ. Ε. Γρίβα). Αθήνα: Τυπωθήτω.